

Column voor de N8 van de Universiteit – RUG

De roep om een geëngageerde academie zal niemand zijn ontgaan. En hoe kun je daar nou tegen zijn? Wie zegt “Nee hoor, armoede, oorlogen, klimaatverandering, het kan me allemaal niks schelen”? Toch staan wetenschappers niet te juichen bij inhoudelijke bemoeienis met hun onderzoek. Hoe zit dat? Ik geef u drie overwegingen die ik baseer op mijn eigen vak, de wetenschapsfilosofie.

Wat is er mis met het verankeren in de wetenschap van maatschappelijke betrokkenheid, bijvoorbeeld in een Nationale Wetenschapsagenda? Precies dat: de *verankering*. Wanneer we de vragen vastleggen, slaan we wetenschappers hun belangrijkste wapen uit handen, namelijk hun vermogen om een nieuw perspectief te kiezen en van daaruit vragen te stellen. Mijn ervaring is juist dat men om goed gestelde vragen en nieuwe perspectieven verlegen zit. De begripsarmoede regeert; denk maar aan de dominantie van markt- en nutsdenken. Aan wetenschappers dus de taak om met nieuwe perspectieven te komen. En dat lukt niet wanneer onderwerpen en vragen al van tevoren worden vastgesteld.

Mijn tweede overweging: het agenderen van onderwerpen werkt een monocultuur in de hand. Wetenschap is een groepsproces en het is bekend dat groepen verstandig, wijs en robuust zijn: ons idee van democratie is erop gebaseerd. Al die voordelen vallen weg zodra een groep te eensgezind wordt. Dan slaat wijsheid om in kuddegedrag en robuustheid in rigiditeit. Aan de bestuurlijke instanties dus de schone taak om de noodzakelijke diversiteit zo veel mogelijk te faciliteren. Het dicteren van onderwerpen en vragen brengt die diversiteit in gevaar.

Nog een derde nadeel aan de inhoudelijke sturing van wetenschap. Je kunt wetenschappen op allerlei manieren bestuderen: vanuit interne en inhoudelijke samenhang, maar ook sociaal, financieel, institutioneel, en scientometrisch. Beleidsadviseurs doen vooral het laatste. De

meeste sturing van wetenschap gaat dan ook uit van die sociale, financiële, en institutionele werkelijkheid. Maar daardoor verdwijnt de interne en inhoudelijke dynamiek van wetenschappen uit beeld.

De gevolgen hiervan zijn bedroevend. Het inhoudelijke kwaliteitsoordeel wordt ook binnen de wetenschappen vervangen door scientometrische scores: ranglijsten, de H-index, enz. En onderzoekers gaan op zoek naar een compromis tussen de interne dynamiek in hun vak en de thematische eisen van de subsidiegevers.

Wetenschapsgebieden met een lage interne coherentie zullen daar beter in slagen. Fnuikend voor die vakgebieden en slecht voor de hele wetenschap: vakken met een grote interne coherentie hebben vaak ook betere interne kwaliteitscontroles. Die vakgebieden spelen niet moeiteloos in op thematische sturing. Gechargeerd: onderzoekssubsidies worden een speelbal voor opportunisten en lobbyisten.

U zult zo onderhand wel denken dat ik op weg ben naar een doemscenario voor de wetenschap. Maar dat is niet zo. Ik eindig liever met een idealistisch voorstel. Een nieuwe afspraak tussen academie en samenleving, als alternatief op de inhoudelijke sturing van topsectoren en wetenschapsagenda's. Daarin staan begrippen als vertrouwen en belofte centraal.

Om te beginnen: de overheid en de samenleving spreken het *vertrouwen* uit in de waarde van wetenschap. En dat is niet naïef: wetenschappers doen hun werk bijna allemaal om een bijdrage te leveren aan het algemeen nut. En de wetenschap doet dan op haar beurt de *belofte* dat het met wezenlijke en waardevolle inzichten over de brug komt. Er liggen uitdagingen die geen enkel fatsoenlijk mens terzijde kan schuiven: economische ongelijkheid, ontworpen samenlevingen, klimaatverandering, en nog veel meer. De oorspronkelijke motivatie om aan die problemen te werken, hoeft niet met thema's en agenda's te worden omkleed.